

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.10.19>

УДК 353.8 + 631.1

A. С. Чубіна,

аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6812-231X>

**ПИТАННЯ САМООРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

A. Chubina,

Postgraduate student, Taras Shevchenko National University of Kyiv

**THE ISSUE OF SELF-ORGANIZATION OF PUBLIC MANAGEMENT OF
THE RURAL AREAS DEVELOPMENT UNDER THE CONDITIONS OF
DECENTRALIZATION**

У статті на науково-теоретичних засадах досліджено питання самоорганізації публічного управління розвитком сільських територій в умовах реформи децентралізації. Акцентується увага на тому, що самоорганізація публічного управління розвитком сільських територій має бути спрямована, у першу чергу, на удосконалення структури процесу формування та реалізації управлінських рішень в інтересах досягнення встановлених (визначених) цілей з урахуванням феномена публічного управління в умовах децентралізації, суть якого полягає в гармонізації сфери державних і суспільних інтересів, об'єднуючи в єдине ціле управлінську діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та бізнес-структур. Доведено, що до складу

принципів самоорганізації, на яких має базуватися самоорганізація публічного управління, треба віднести такі: цілеспрямованості, реальності, адаптації, збереження свободи вибору, стійкості за ефективністю, своєчасності, реалізованості, системності та регуляризації. На підставі принципів самоорганізації обґрунтовано загальну структуру організації публічного управління розвитком сільських територій з контуром самоорганізації в умовах децентралізації. Звертається увага на те, що контур самоорганізації може бути реалізований тільки організаційним шляхом при активній участі органів самоорганізації сільського населення у межах повноважень, визначених чинним законодавством України. До напрямів подальших перспективних досліджень віднесено: розробку питань створення контурів самоорганізації публічного управління на різних рівнях управління; визначення місця і ролі органів самоорганізації сільського населення в питаннях формування та реалізації управлінських рішень на принципах самоорганізації; розробку методичного апарату оцінки ефективності функціонування контуру самоорганізації в публічному управлінні розвитком сільських територій; розробку механізмів забезпечення розвитку сільських територій в процесі публічного управління цим розвитком та ін.

The article examines the issue of self-organization of public management of the rural areas development under the conditions of the decentralization reform on a scientific and theoretical basis. Attention is focused on the fact that the self-organization of public management of the rural areas development should be aimed, first of all, at improving the structure of the process of formation and implementation of management decisions in the interests of achieving the established (defined) goals, taking into account the phenomenon of public management in conditions of decentralization, the essence of which is harmonization of the sphere of state and public interests, uniting the management activities of state authorities, local self-government bodies, public organizations and business structures into a single entity. It is proved that the principles of self-organization, on which the self-organization of public administration should be based, include the following: purposefulness, reality, adaptation, preservation of freedom of choice, stability in terms of efficiency, timeliness, implementation, systematicity, and regularization. On the basis of the principles of self-

organization, the general structure of the organization of public management of the development of rural areas with the outline of self-organization in conditions of decentralization is substantiated. Attention is drawn to the fact that the contour of self-organization can be implemented only by organizational means with the active participation of self-organization bodies of the rural population within the limits of the powers defined by the current legislation of Ukraine. The areas of further perspective research include: development of issues of creating contours of self-organization of public administration at different levels of administration; determination of the place and role of self-organization bodies of the rural population in matters of formation and implementation of management decisions based on the principles of self-organization; the development of a methodical apparatus for assessing the effectiveness of the self-organization circuit in public management of the development of rural areas; development of mechanisms for ensuring the development of rural areas in the process of public management of this development, etc.

Ключові слова: *самоорганізація, принципи, розвиток сільської території, публічне управління, децентралізація, органи самоорганізації населення.*

Keywords: *self-organization, principles, rural development, public administration, decentralization, self-organization bodies of the population.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Недоліки, наведені в Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (2014) [1] і Концепції розвитку сільських територій (2015) [2], а також такі, що повторилися в проектах документів «Про схвалення Концепції сільського розвитку до 2030 року» (2020) [3] і «Про схвалення Концепції стимулювання розвитку підприємництва на сільських територіях до 2030 року» (2021) [4], з'явилися як наслідок неефективного публічного управління розвитком сільських територій.

В основі будь-якого управління, у тому числі публічного, знаходиться процес формування та реалізації управлінських рішень (далі – ПФУР) [5-7].

Теоретичною платформою для ПФУР є принципи, від яких залежить якість формування та реалізації управлінських рішень [8-10].

Активізація сільського населення щодо його самоорганізації та участі в публічному управлінні через органи самоорганізації шляхом приєднання до ПФУР в інтересах розв'язання локальних проблемних ситуацій (проблем) розвитку сільських територій вимагає визначення й обґрунтування принципів, на яких має базуватися формування управлінських рішень щодо забезпечення ефективного розвитку сільських територій з урахуванням специфічних умов, обумовлених децентралізацією.

Такими принципами є відомі принципи самоорганізації, що підтверджується як практикою державного управління, так і науково-теоретичними працями. У практиці публічного управління, у тому числі публічного управління розвитком сільських територій, вони обмежено застосовувались, що актуалізує це питання та проблематику питань публічного управління розвитком сільських територій в умовах децентралізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На важливості й актуальності застосування принципів самоорганізації в управлінських процесах звертається увага в низці науково-теоретичних праць, авторами яких є вітчизняні та зарубіжні вчені та фахівці: М. В. Андрієнко, О. В. Безвікона, В. П. Буда, С. А. Б. Гурне, Квітка, С. П. Мосов, Н. Р. Нижник, Г. Дж. Пробст, Г. Райт, О. Рублюк, Г. Саймон, М. Туленков, І. І. Черленяк, А. І. Чигріна, І. В. Шкрабак, В. Росс Ешбі та ін.

Аналіз різних наукових думок за різними предметами досліджень показує, що самоорганізація спрямована на досягнення синергетичного ефекту. Разом з тим, принципи самоорганізації розглядалися більше під кутом технічних систем (Г. Ульріх, Х. Ферстер, В. Росс Ешбі та ін.) і державного управління (М. В. Андрієнко, С. П. Мосов, Н. Р. Нижник, Г. Райт, О. Рублюк, І. І. Черленяк та ін.).

Дослідження застосування принципів самоорганізації щодо публічного управління розвитком сільських територій в умовах децентралізації ще не проводились, що обумовлює потребу проведення таких досліджень для отримання необхідної сукупності принципів для самоорганізації публічного управління та обґрунтування його структури.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування сукупності принципів самоорганізації публічного управління розвитком сільських територій в умовах децентралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вище було зазначено, що в основі публічного управління знаходиться ПФУР. Як показує аналіз, визначення принципів формування управлінських рішень у публічному управлінні щодо розвитку сільської території в умовах децентралізації має враховувати такі вимоги: відображати об'єктивні й істотні закономірності, відношення та взаємозв'язки ПФУР; охоплювати такі закономірності, відношення та взаємозв'язки, що властиві ПФУР як цілому; відображати галузеву специфіку ПФУР [11-17].

Такими принципами, на наше переконання, є відомі принципи самоорганізації, що підтверджується як практикою державного управління, так і науково-теоретичними працями [11, 18-20]. Незважаючи на це, у публічному управлінні розвитком сільських територій вони обмежено використовувалися, що є підставою для їх застосування. Це зовсім інші принципи, ніж ті, на яких ґрунтуються організація та діяльність органу самоорганізації населення, що зазначені в Законі України «Про органи самоорганізації населення» [21].

У цьому випадку під самоорганізацією розуміється, наприклад, поява закономірності та порядку в системі завдяки внутрішнім процесам, а не зовнішнім обмеженням чи силам [22]. У [23] під змістом дефініції «самоорганізація» розуміється здатність системи до стабілізації деяких параметрів за допомогою спрямованої упорядкованості її структурних і функціональних відношень із метою протистояти ентропійним факторам

зовнішнього середовища. Самоорганізація згідно одного з класиків теорії самоорганізації систем У. Р. Ешбі [24] – це перехід від погано організованої системи до гарно організованої. Згідно Дж. М. Менделя і Дж. Запалака [19], система, що самоорганізується, є системою, що змінює свою основну структуру в залежності від накопиченого досвіду чи зовнішнього середовища, або від того й іншого.

Таким чином, самоорганізація щодо публічного управління розвитком сільських територій має бути спрямована, у першу чергу, на удосконалення структури ПФУР в інтересах досягнення встановлених (визначених) цілей з урахуванням феномена публічного управління в умовах децентралізації, суть якого полягає в гармонізації сфери державних і суспільних інтересів, об'єднуючи в єдине ціле управлінську діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та бізнес-структур, а також на забезпечення ефективного контролю.

Проведені дослідження показали, що одним з таких принципів для формування ефективних управлінських рішень у системі публічного управління розвитком сільських територій в умовах децентралізації має стати відомий принцип самоорганізації – принцип «цілеспрямованості» [18, 24, 25], врахування якого забезпечить формування ефективного управлінського рішення щодо розвитку сільських територій, а його реалізація з урахуванням можливих викликів і небезпек як зовнішнього (економічна криза, політична криза, надзвичайна ситуація тощо), так і внутрішнього (внутрішні конфліктні ситуації в ОТГ, недостатня активність сільського населення щодо його самоорганізації та участі в публічному управлінні тощо) середовищ, покликана забезпечити досягнення встановлених (визначених) цілей.

Суть зазначеного принципу в умовах децентралізації полягає у спільній діяльності органів державного управління, органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації сільського населення і представників приватного сектору, спрямованої на досягненні встановлених (визначених) цілей.

Важливим, на нашу думку, принципом самоорганізації, що потребує врахування, вважається принцип «реальності» [16, 26, 27]. У відповідності до цього принципу при формуванні управлінського рішення усім учасникам ПФУР потрібно виходити з співвідношення встановлених (визначених) цілей, що плануються для досягнення, а також існуючих ресурсів і часу, які є в наявності для формування управлінських рішень та їх реалізації. Принцип «реальності» фактично об'єктивує принцип «цілеспрямованості».

Ураховуючи, що внаслідок децентралізації владних повноважень вироблення та ухвалення управлінських рішень переноситься на ближчий до сільського населення рівень, з'являється реальна можливість урахувати такий принцип самоорганізації, яким є принцип «адаптації». На процес публічного управління і хід суспільних процесів впливають зміни умов зовнішнього (економічний чинник, політичний чинник, соціальний чинник тощо) і внутрішнього (матеріально-технічні ресурси, людський чинник тощо) середовищ. Принцип «адаптації» вимагає врахування співвідношення між змінами умов зовнішнього та внутрішнього середовищ і цілями, що досягаються.

При адаптивному управлінні, згідно Д. Гібсона [28], має забезпечуватися одержання поточної інформації про існуючий стан розвитку сільських територій, порівняння поточних результатів щодо розвитку сільських територій із заданими (бажаними), і на підставі цього спільно всіма учасниками ПФУР має ухвалюватися нове управлінське рішення, спрямоване на компенсацію негативних змін зовнішнього чи внутрішнього середовищ для досягнення встановлених (визначених) цілей. Принцип «адаптації» доповнює принцип «цілеспрямованості».

Іншим базовим принципом для формування управлінських рішень є принцип «збереження свободи вибору» рішення (принцип «неостаточних рішень»), який вважається одним із базових у теорії самоорганізації [29, 30]. Згідно зазначеного принципу свобода вибору рішення забезпечується за умов наявності декількох (більше ніж одне) з числа доступних рішень у кожний

наступний момент формування управлінського рішення, що були ухвалені у попередній момент і близьких до оптимального. Таким чином створюються умови для уникнення потреби у формуванні недостатньо обґрунтованих «аварійних» рішень при виникненні ситуації, яку не було передбачено в попередній момент, коли обиралося лише одне оптимальне (раціональне) рішення.

Актуальним принципом самоорганізації, що потребує врахування при формуванні та реалізації управлінських рішень, є принцип «стійкості за ефективністю» до виникнення ймовірних помилок у визначенні вихідних даних [31, 32]. Доцільність врахування цього принципу обумовлена можливим виникненням ситуації, коли використання недостовірних (неточних) вихідних даних може з великою долею ймовірності призвести до ухвалення помилкового управлінського рішення і, як результат, до негативних наслідків щодо розвитку сільських територій після його реалізації. Це має особливе значення для розвитку сільських територій в умовах тривалого періоду реалізації ухваленого рішення, обмеженого фінансування і при формуванні стратегії розвитку ОТГ в умовах мінливих ринкових відносин.

Іншим базовим принципом самоорганізації, який підлягає врахуванню, слід вважати принцип «своєчасності» рішення [33-35]. Як показують результати проведених досліджень, актуальність врахування цього принципу обумовлена тим, що несвоєчасно ухвалене управлінське рішення може призвести до значних втрат фінансових і матеріальних ресурсів і не дозволити досягнути встановлених (визначених) цілей розвитку сільських територій.

Важливим принципом самоорганізації є принцип «реалізованості» [31, 32], згідно якого ухвалене управлінське рішення не повинне містити суперечливих положень, існування яких може призвести до зриву його виконання або невиконання в результаті конфліктів (протиріч), що обумовлюються цими положеннями.

Окремого важливого значення в умовах ринкових відносин для формування рішень набуває принцип «системності» [31-33, 35]. В умовах ринкових відносин у межах сільських територій існує декілька форм власності. У цих умовах ефективне управління розвитком сільських територій можливо тільки з компромісним урахуванням інтересів власників різних форм на системній основі.

Важливим принципом самоорганізації, що має бути також врахованим, є принцип «регуляризації» рішень, запропонований С. Біром [36]. Важливість цього принципу обумовлена тим, що він вимагає обов'язкової наявності норм, відносно яких визначається потрібна ступінь досягнення мети та ефективність виконаних заходів (планів) відповідно до ухваленого управлінського рішення.

Таким чином, проведені дослідження принципів самоорганізації, що мають бути враховані, дозволяє зробити висновок про необхідність та актуальність застосування досліджених принципів у ході формування управлінських рішень органами публічного управління.

З урахуванням досліджених принципів обґрунтуємо структуру організації публічного управління розвитком сільських територій з контуром самоорганізації в умовах децентралізації. Вихідна організація публічного управління розвитком сільських територій схематично в загальному вигляді наведена на рис. 1.

Органи публічного управління впливають на розвиток сільських територій через процес публічного управління. Для забезпечення ефективного управління має існувати зворотній негативний зв'язок, який забезпечує своєчасну реакцію з боку органів публічного управління за умов, якщо вихідні показники W щодо розвитку сільських територій не досягаються внаслідок дії факторів зовнішнього μ і внутрішнього β середовищ. Для цього виконується порівняння отриманих значень показників W розвитку сільських територій з нормативними (запланованими) N значеннями цих показників. Поява розбіжності $\Delta = N - W$ є підставою для

органів публічного управління щодо коректування існуючого управлінського рішення або розроблення нового з

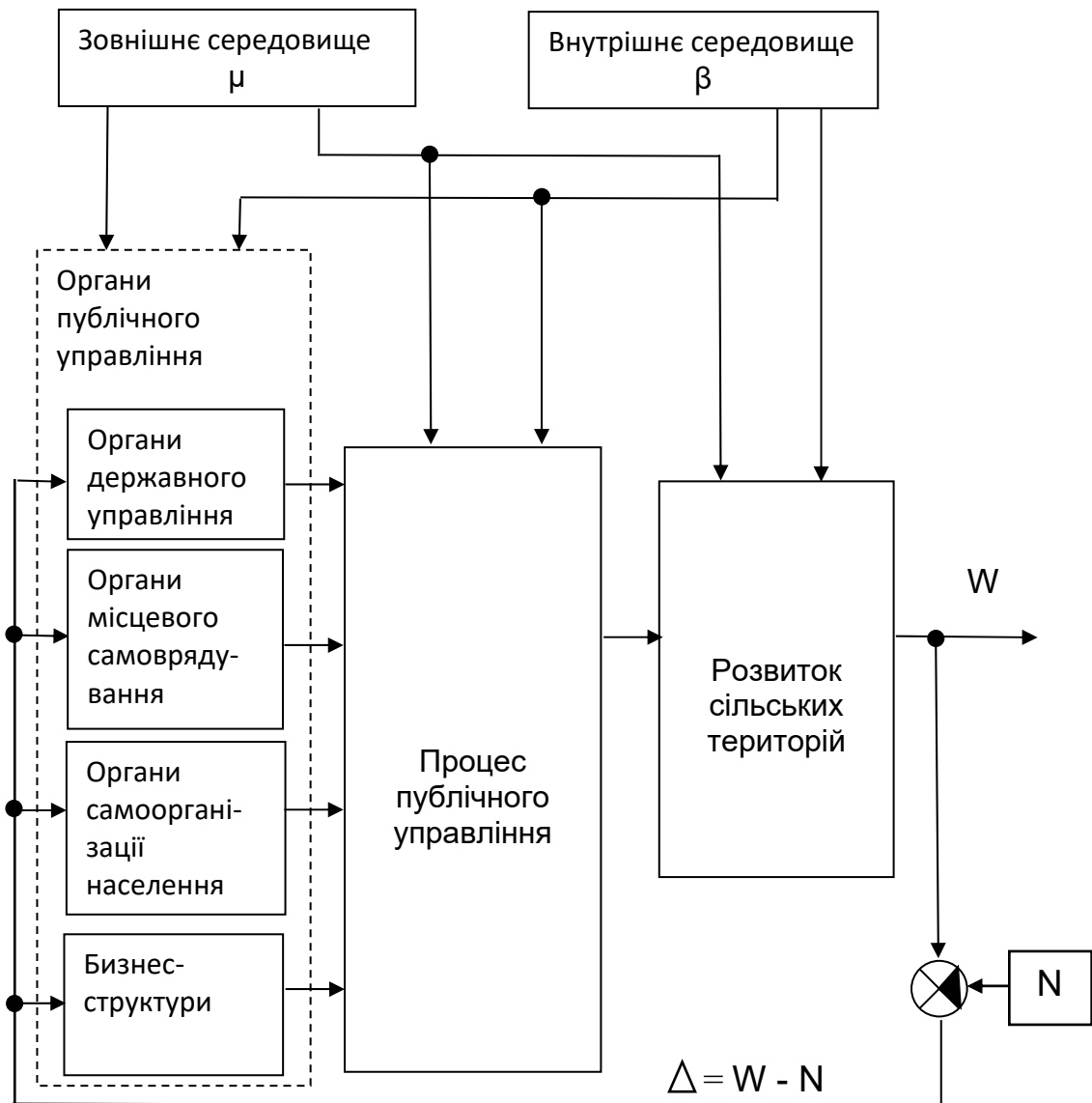

Рисунок 1. Загальна схема організації публічного управління розвитком сільських територій

урахуванням змін зовнішнього або внутрішнього середовищ. Незважаючи на це, як свідчать факти, негативний зворотній зв'язок залишається не реалізованим у системі публічного управління сільськими територіями, унаслідок чого цілі розвитку сільських територій в умовах реформи децентралізації не досягалися [1-4].

З урахуванням принципів самоорганізації організація публічного управління розвитком сільських територій структурно зміниться і буде мати вигляд, що наведений на рис. 2.

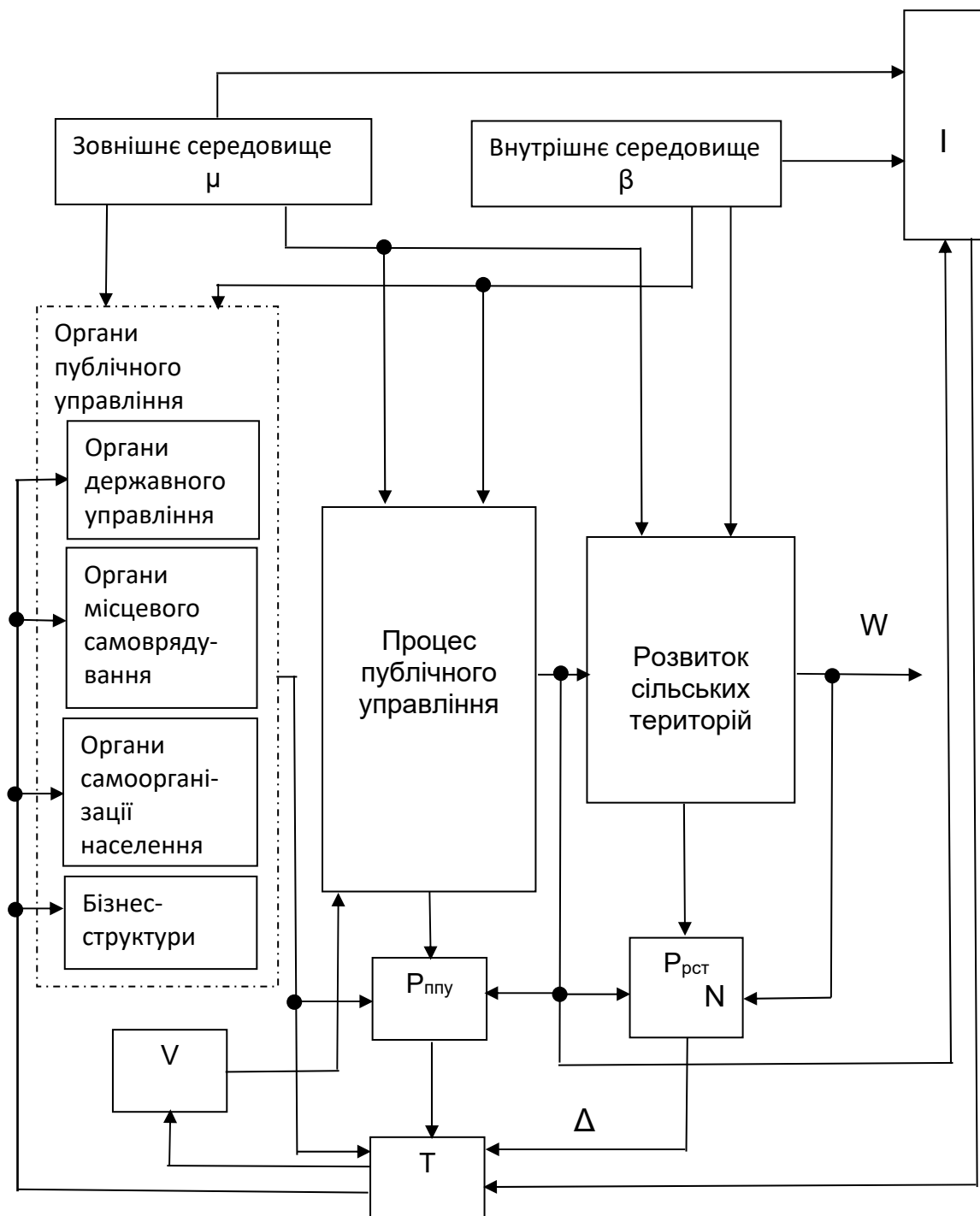

Рисунок 2. Загальна схема організації публічного управління розвитком сільських територій з контуром самоорганізації

Реалізація принципів самоорганізації вимагає створення контуру самоорганізації в публічному управлінні розвитком сільських територій, необхідного для ефективного функціонування системи публічного управління

в мінливих умовах зовнішнього та внутрішнього середовищ.

Принцип «цілеспрямованості» потребує проведення аналізу результатів розвитку сільських територій, завдяки чому в контурі самоорганізації необхідно мати аналізатор $P_{рст}$, за допомогою якого буде визначатися для кожного i -го з показників W розвитку сільських територій наявність розбіжностей Δ_i з i -ми нормативними (плановими) N їх значеннями, отриманими в результаті виробленого управлінського рішення органами публічного управління, а також оцінюватися вплив Δ_i на досягнення встановлених (визначених) цілей.

Слід зазначити, що контролюватися повинні не тільки кінцеві (вихідні) результати щодо розвитку сільських територій, а також проміжні результати кожного з етапів процесу розвитку сільських територій. Необхідність встановлення контролю значень показників, що характеризують локальні цілі кожного з етапів розвитку сільських територій, пояснюється тим, що недосягнення локальних цілей може призвести до часткового або повного невиконання вставлених (визначених) загальних цілей. Поетапний контроль, при цьому, дозволяє оперативно вносити зміни у хід кожного з етапів процесу розвитку сільських територій через ухвалення потрібного управлінського рішення.

З аналізатора $P_{рст}$ інформація має поступати до органів публічного управління для розроблення (удосконалення) та ухвалення управлінського рішення, що відбувається через оптимізатор T , який завдяки ПФУР формує управлінські рішення, спрямовані на оптимізацію розвитку сільських

територій з метою поліпшення його поетапних і вихідних показників. Реалізація управлінського рішення здійснюється за допомогою виконавчого елементу V , який визначає механізми забезпечення його реалізації в процесі публічного управління, спрямованого на розвиток сільських територій (див. рис. 2).

Аналогічно аналізатору $P_{рст}$ до контуру самоорганізації слід ввести аналізатор процесу публічного управління $P_{ппу}$ (див. рис. 2). Це дозволить поетапно контролювати якість формування управлінських рішень органами публічного управління в умовах децентралізації щодо розвитку сільських територій.

Принцип «адаптації» вимагає урахування співвідношення між змінами умов зовнішнього μ і внутрішнього β середовищ і цілями, що досягаються. Для реалізації принципу «адаптації» до контуру самоорганізації необхідно ввести вимірник інформації I (див. рис. 2), що дозволить фіксувати як негативні, так і позитивні для публічного управління розвитком сільських територій зміни умов зовнішнього та внутрішнього середовищ, а також установлювати домірність між відхиленнями Δ_i і реакціями на них.

Для реалізації таких принципів самоорганізації як принципи «реальності», «збереження свободи вибору», «стійкості за ефективністю», «своєчасності», «реалізованості», «системності» і «регуляризації» вносити в контур самоорганізації додаткових елементів і зав'язків не потрібно, тому що вони взаємозалежні з принципами «цілеспрямування» й «адаптації» і повинні реалізовуватися через оптимізатор T .

Наведена на рис. 2 загальна схема організації публічного управління розвитком сільських територій з контуром самоорганізації може бути реалізована тільки організаційним шляхом при активній участі органів самоорганізації сільського населення у межах повноважень, визначених чинним законодавством України.

Участь сільських органів самоорганізації та бізнес-структур у публічному управлінні в умовах децентралізації має відбуватися не тільки

через їх спільну участь у ПФУР, у реалізації ухвалених управлінських рішень, у контролюванні виконання ухвалених управлінських рішень, а також через їх спільну участь у створенні та реалізації механізмів забезпечення розвитку сільських територій в процесі публічного управління цим розвитком.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

У результаті проведених досліджень можна зробити такі висновки: запропоновану сукупність принципів самоорганізації, на яких має ґрунтуватися самоорганізація публічного управління розвитком сільських територій в умовах децентралізації, слід вважати базовою для удосконалення публічного управління та отримання синергетичного ефекту; наявність негативних зворотних зв'язків в контурі самоорганізації забезпечить своєчасне виявлення ситуацій, що можуть заважати досягненню установлених (обраних) цілей [1-4], а також дозволить удосконалити попередньо ухвалене управлінське рішення, або розробити нове з урахуванням змін, що відбуваються в зовнішньому та внутрішньому середовищах.

Напрямами подальших перспективних досліджень можна вважати такі: розробка питань створення контурів самоорганізації публічного управління на різних рівнях управління; визначення місця і ролі органів самоорганізації сільського населення в питаннях формування і реалізації управлінських рішень на принципах самоорганізації; розробка методичного апарату оцінювання ефективності функціонування контуру самоорганізації в публічному управлінні розвитком сільських територій; розробка механізмів забезпечення розвитку сільських територій в процесі публічного управління цим розвитком та ін.

Література

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Постанова КМ України від

01.04.2014 №333-р. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення : 15.11.2022).

2. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: Розпорядження КМ України від 23.09.2015 №995-р. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text> (дата звернення : 15.11.2022).

3. Проект. Концепція сільського розвитку до 2030 року. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a707d9ff-0c4b-4b8b-8d84-3f9a994ee729&title=ProektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkraini-proSkhvalenniaKontseptsiiSil'skogoRozvitkuDo2030-Roku> (дата звернення : 15.11.2022).

4. Проект. Про схвалення Концепції стимулювання розвитку підприємництва на сільських територіях до 2030 року. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://minagro.gov.ua/npa/pro-shvalennya-konceptsiyi-stimulyuvannya-rozvitku-pidpriemnictva-na-sil'skih-teritoriyah-do-2030-roku> (дата звернення : 15.11.2022).

5. Державне управління в Україні : наукові, правові, кадрові та організаційні засади: навч. посібник / за заг. ред. Н. Р. Нижник, В. М. Олуйка Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2002. 352 с.

6. Державне управління : підручник / ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. У 2-х т. Т 1. Київ ; Дніпро : НАДУ, 2012. 564 с.

7. Файнзільберг Л. С., Жуковська О. А., Якимчук В. С. Теорія прийняття рішень: підручник. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2018. 250 с.

8. Віноградська О. М., Віноградська Н. С., Шевченко В. С. Менеджмент: навчальний посібник. Харків : ХНАМГ, 2008. 160 с.

9. Ус С. А., Коряшкіна Л. С. Моделі й методи прийняття рішень : навч. посіб. Дніпро : НГУ, 2014. 300 с.

10. Монастирський Г. Л. Теорія організації: підручник. 2-е видання, доповнене й перероблене. Тернопіль: вид-во «Крок», 2019. 368 с.

11. Нижник Н.Р., Мосов С.П. Теоретичні аспекти державного управління : монографія. Чернівці : Технодрук, 2011. 248 с.
12. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова КМ України від 08.04.2015 №214. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення : 15.11.2022).
13. Чернятіна В. А. Концептуальні основи державної політики сталого розвитку сільських територій в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2018. №2. URL : <https://www.inter-nauka.com/issues/2018/2/?author=3992> (дата звернення : 15.11.2022).
14. Перезовова М. В., Поленкова М. В. Сталий розвиток сільських територій : сучасний стан проблеми. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 59-1. С.68-75.
15. Плотнікова М. Ф. Стратегічні засади розвитку сільських територій в умовах децентралізації владних повноважень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. № 17. Ч. 2. С. 43-46.
16. Гурне Б. Державне управління / перекл. з франц. В. Шовкуна. Київ: Основи, 1993. 165 с.
17. Негрей М. В., Тужик К. Л. Теорія прийняття рішень. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 272 с.
18. Мосов С.П., Рублюк О.В. Принципи самоорганізації в державному управлінні суспільними процесами. *Політичний менеджмент*. 2004. №3(6). С.51-57.
19. Черленяк І. І. Синергетичні моделі оптимізації системи державного управління: монографія. Ужгород: Ліра, 2010. 656 с.
20. Андрієнко М. В. Принципи державного управління, специфічні для сфери пожежної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 5. С. 100–105.
21. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001 №2625-III (у редакції від 01.01.2020). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text> (дата звернення : 15.11.2022).

22. Green I. D., Sadedin G. S., Leishman T. G. Self-Organization: Encyclopedia of Ecology (Second Edition). 2008. Vol1. P. 628-636.
23. Gershenson C., Heylighen F. When Can we Call a System Self-organizing? URL: <https://arxiv.org/ftp/nlin/papers/0303/0303020.pdf>.
24. Ashby W. Ross. Principles of the Self-Organizing System. *Principles of Self-Organization: Transactions of the University of Illinois Symposium*. Pergamon Press, 1962. pp. 255-278.
25. Бернштейн Н. А. На путях к биологии активности. *Вопросы философии*. 1966. С.69-70.
26. Основи державного управління у сфері пожежної безпеки / [Ю. М. Горбаченко, Г. С. Грибенюк, А. М. Капля, А. М. Кришталь та ін.]. Черкаси: АПБ ім. Героїв Чорнобиля, 2012. 192 с.
27. Райт Г. Державне управління / перекл. з англ. В. Івашка, О. Коваленка, С. Соколика. Київ: Основи, 1994. 191 с.
28. Gibson J.E. Nonlinear automatic control. New York: McGraw-Hill, 1963. 585 p.
29. Габор Д. «Свобода вибору рішень» у наступні моменти часу як важливий критерій оптимальності керування складними випадковими процесами. *Автоматика*. 1972. №2. С.83-89.
30. Ивахненко А.Г., Мюллер Й.А. Самоорганизация прогнозирующих моделей. Київ: Техніка, 1984. 223 с.
31. Планкетт Л., Хейл Г. Выработка и принятие управленческих решений. Опережающее управление / сокр. пер. с англ. М.: Экономика, 1984. 168 с.
32. Шаптала О.С. Автономна Республіка Крим: проблемні питання державного управління сферою рекреаційного обслуговування: монографія. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2003. 262 с.
33. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента / пер. с англ. М.: «Дело», 1992. 702 с.
34. Мосов С. Формування рішень при самоорганізації місцевого самоврядування: *Збірник наук. праць УАДУ при Президентіві України* / за

заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. Вип.2. Ч1. Київ: Вид-во УАДУ, 2000. С.332-337.

35. Саймон Г. Адміністративна поведінка. Дослідження процесів прийняття рішень в організаціях, що виконують адміністративні функції / пер. с англ. Київ: АртЕк, 2001. 392 с.

36. Бир Ст. На пути к кибернетическому предприятию: *Принципы самоорганизации* / пер. с англ. М.: Мир, 1966. С.48-99.

References

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), Resolution “On the approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (Accessed 15.11.2022).

2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), Resolution “On the approval of the Concept of development of rural areas”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text> (Accessed 15.11.2022).

3. Ministry of Economy of Ukraine (2020), “Project. Concept of rural development until 2030”, available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a707d9ff-0c4b-4b8b-8d84-3f9a994ee729&title=ProektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkraini-proSkhvalenniaKontseptsiiSil'skogoRozvitkuDo2030-Roku> (Accessed 15.11.2022).

4. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2021), “Project. On the approval of the Concept of stimulating the development of entrepreneurship in rural areas until 2030”, available at: <https://minagro.gov.ua/npa/pro-shvalennya-konceptiyi-stimulyuvannya-rozvitku-pidpriyemnictva-na-sil'skih-teritoriyah-do-2030-roku> (Accessed 15.11.2022).

5. Nyzhnyk, N.R. and Olujko, V.M. (2002), *Derzhavne upravlinnia v Ukraini : naukovi, pravovi, kadrovi ta orhanizatsijni zasady* [Public administration in Ukraine: scientific, legal, personnel and organizational principles], Vyd-vo NU «L'vivs'ka politekhnika», L'viv, Ukraine.

6. Kovbasiuk, Yu.V. Vaschenko, K.O. and Surmin, Yu.P. (2012), Derzhavne upravlinnia [Public administration], NADU, Kyiv, Ukraine.

7. Fajnzil'berh, L.S. Zhukovs'ka, O.A. and Yakymchuk, V.S. (2018), Teoriia pryjniattia rishen [Theory of decision-making], KPI im. Ihoria Sikors'koho, Kyiv, Ukraine.

8. Vinohrads'ka, O.M. Vinohrads'ka N.S. and Shevchenko V.S. (2008), Menedzhment [Management], KhNAMH, Kharkiv, Ukraine.

9. Us, S.A. and Koriashkina, L.S. (2014), Modeli j metody pryjniattia rishen' [Decision-making models and methods], NHU, Dnipro, Ukraine.

10. Monastyr'skyj, H.L. (2019), Teoriia orhanizatsii [Theory of organization], Krok, Ternopil', Ukraine.

11. Nyzhnyk, N.R. and Mosov, S.P. (2011), Teoretychni aspekty derzhavnoho upravlinnia [Theoretical aspects of public administration], Tekhnodruk, Chernivtsi, Ukraine.

12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), Resolution “On the approval of the Methodology for the formation of capable territorial communities”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> (Accessed 15.11.2022).

13. Cherniatina, V.A. (2018), “Conceptual bases of the state policy for sustainable development of agricultural territories in Ukraine”, Internauka, vol. 2, available at: <https://www.inter-nauka.com/issues/2018/2/?author=3992> (Accessed 15.11.2022).

14. Perevozova, M.V. and Polenkova, M.V. (2020), “Sustainable rural development: current state of the problem”, Prychornomors'ki ekonomichni studii, vol. 59-1, pp. 68-75.

15. Plotnikova, M.F. (2018), “Strategic rural development in the context of decentralization”, Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu, vol. 17, no. 2, pp. 43-46.

16. Hurne, B. (1993), Derzhavne upravlinnia [Public administration], Osnovy, Kyiv, Ukraine.

17. Nehrej, M.V. and Tuzhyk, K.L. (2018), Teoriia pryjniattia rishen' [Theory of decision-making], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

18. Mosov, S.P. and Rubliuk, O.V. (2004), "Principles of self-organization in state management of social processes", *Politychnyj menedzhment*, vol. 3 (6), pp. 51-57.
19. Cherleniak, I.I. (2010), *Synerhetychni modeli optymizatsii systemy derzhavnoho upravlinnia* [Synergistic models of optimization of the public administration system], Lira, Uzhhorod, Ukraine.
20. Andrienko, M. (2015), "Principles of state control, specific to the field of fire safety", *Investytsiyyi: praktyka ta dosvid*, vol. 5, pp. 100-105.
21. Verkhovna Rada of Ukraine (2001), *The Law of Ukraine "On Bodies of Self-Organization of Population"*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text> (Accessed 15.11.2022).
22. Green, I.D. Sadedin, G.S. and Leishman, T.G. (2008), "Self-Organization", *Encyclopedia of Ecology (Second Edition)*, vol 1, pp. 628-636.
23. Gershenson, C. and Heylighen, F. (2003), "When Can we Call a System Self-organizing?", available at: <https://arxiv.org/ftp/nlin/papers/0303/0303020.pdf> (Accessed 15.11.2022).
24. Ross, A.W. (1962), "Principles of the Self-Organizing System. Principles of Self-Organization", *Transactions of the University of Illinois Symposium*. Pergamon Press, pp. 255-278.
25. Bernshtejn, N.A. (1966), "On the path to activity biology", *Voprosy fylosofyy*, pp.69-70.
26. Horbachenko, Yu.M. Hrybeniuk, H.S. Kaplia, A.M. Kryshchal', A.M. (2012), *Osnovy derzhavnoho upravlinnia u sferi pozhezhnoi bezpeky* [Basics of state administration in the field of fire safety], APB im. Heroiv Chornobylia, Cherkasy, Ukraine.
27. Rajt, H. (1994), *Derzhavne upravlinnia* [State administration], *Osnovy*, Kyiv, Ukraine.
28. Gibson, J.E. (1963), *Nonlinear automatic control*, McGraw-Hill, New York, USA.
29. Habor, D. (1972), "'Freedom to choose decisions" at subsequent moments of time as an important criterion for the optimality of managing complex random processes", *Avtomatyka*, vol. 2, pp. 83-89.

30. Yvakhnenko, A.H. and Miuller, J.A. (1984), Samoorhanyzatsyia prohnozyriuschykh modelej [Self-organization of predictive models], Tekhnika, Kyiv, Ukraine.

31. Plankett, L. and Khejl, H. (1984), Vyrabotka y pryniatye upravlencheskykh reshenyj. Operezhaiuschee upravlenye [Development and adoption of management decisions. Forward control], Ekonomyka, Moscow, Russia.

32. Shaptala, O.S. (2003), Avtonomna Respublika Krym: problemni pytannia derzhavnoho upravlinnia sferoiu rekreatsijnoho obsluhovuvannia [Autonomous Republic of Crimea: problematic issues of state management in the field of recreational services], ORIDU NADU, Odesa, Ukraine.

33. Meskon, M.Kh. Al'bert, M. and Khedoury, F. (1992), Osnovy menedzhmenta [Basics of management], Delo, Moscow, Russia.

34. Mosov, S. (2000), "Formation of decisions during self-organization of local self-government", Zbirnyk nauk. prats' UADU pry Prezydentovi Ukrainy, vol. 2, no. 1, pp. 332-337.

35. Sajmon, H. (2001), Administratyvna povedinka. Doslidzhennia protsesiv pryjniattia rishen' v orhanizatsiiakh, scho vykonuiut' administratyvni funktsii [Administrative behavior. Study of decision-making processes in organizations performing administrative functions], ArtEk, Kyiv, Ukraine.

36. Byr, St. (1966), Na puty k kybernetycheskomu predpriyatyi: Pryntsypy samoorhanyzatsyy [On the way to a cybernetic enterprise: Principles of self-organization], Myr, Moscow, Russia, pp. 48-99.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2023 р.